

Tvorba ústavy Slovenské republiky z 21. července 1939 a cesta k jejímu přijetí

Martin Neumann

Právnická fakulta, Univerzita Karlova

Kontaktní e-mail: mneumann@seznam.cz

Process of Creation of the Constitution of the Slovak Republic of 21st July 1939 and the Way towards its Adoption

Abstract:

This article deals with the process of creation and adoption of the Constitution of the Slovak Republic in 1939. Firstly, the development of Slovak autonomism and separatism with an emphasis on events following the Munich Agreement is briefly outlined. Secondly, the beginning of the existence of the Slovak state after its proclamation in March 1939 is introduced. Finally, the main part of the article researches ideological concepts applied in the described constitution. Moreover, it concerns itself with the working process of Constitution Commission of HSL'S presidency, which has prepared the government Bill of the Constitution, and changes made by the Constitutional and Legal Affairs Committee of the Slovak Assembly.

In the final chapter, the principal provisions and institutions of the Constitution, including their changes during the legislative procedure and their further changes under conditions of authoritarian or totalitarian state led by far-right HSL'S are being discussed.

Keywords: legislative process; constitutional system; authoritarian and totalitarian regimes; Slovak Assembly; Slovak Republic (1939–1945)

Klíčová slova: legislativní proces; ústavní systém; autoritativní a totalitní režimy; Slovenský sněm; Slovenská republika (1939–1945)

DOI: 10.14712/2464689X.2022.8

Ústavnímu vývoji Slovenské republiky v letech 1939–1945 je obecně věnována v odborné literatuře spíše okrajová pozornost, ve svém příspěvku se proto pokouším přiblížit problematiku legislativního procesu vedoucího k přijetí ústavy Slovenské republiky z 21. července 1939, a to za využití relevantní historické a právněhistorické odborné literatury, stejně jako dostupných pramenů, zejména dokumentů Slovenského sněmu, dobo-

vých předpisů a tisku, v němž své úvahy a postřehy publikovali mnozí z důležitých tvůrců ústavy. Pro lepší pochopení základních myšlenek zkoumané ústavy je dobré mít při ruce encykliky *Rerum novarum* a *Quadragesimo anno*, jež byly významnou inspirací jejich tvůrců.

Předložený text si klade za cíl prozkoumat proces vedoucí k přijetí ústavy Slovenské republiky z roku 1939, a to jak z legislativně-technického, tak též z ideového hlediska. Kromě samotné deskripce legislativního procesu se pokouší také o nástin ideologických odlišností mezi různými proudy uvnitř HSLS. Ty se posléze prostřednictvím odlišného personálního obsazení jednotlivých orgánů, které se na přípravě ústavy podílely, promítly i do změn, kterými návrh ústavy v průběhu legislativního procesu prošel.

1. Cesta ke vzniku samostatného Slovenského státu a jeho počátky

Ústava, jejímuž vzniku se tato studie věnuje, představovala zakončení mnohaletého úsilí podstatné části slovenské politické reprezentace vedené HSLS v čele s Andrejem Hlinkou. Cílem slovenských luďáků však bylo po celou dobu existence první Československé republiky zejména získání autonomie Slovenska, jejíž uzákonění na půdě Národního shromáždění se opakovaně pokoušeli prosadit.¹

Možnost získání autonomie se vůdcům HSLS naskytla až v období pomnichovské druhé republiky, kdy využili krize československého státu a 22. listopadu 1938 v obou komorách NS za sporných okolností prosadili *ústavný zákon č. 299/1938 Sb. z. a n., o autonomii Slovenskej krajiny*. Již dříve, 7. října 1938, dosáhli autonomisté jmenování pětičlenné slovenské vlády,² jež byla oficiálně součástí ústřední pražské vlády.³ Do jejího čela se postavil Jozef Tiso, nástupce zesnulého Andreje Hlinky a představitel konzervativního křídla HSLS.

Souběžně od listopadu probíhala na Slovensku monopolizace politické moci do rukou HSLS-SSNJ,⁴ v níž se sloučily téměř všechny strany, které nebyly zakázány. Kromě té na Slovensku zůstaly pouze dvě strany menšin, *Deutsche Partei* a *Szlovenszkoí Magyar Párt*.⁵

Ústavný zákon o autonomii Slovenskej krajiny předpokládal mimo jiné vznik zákonodárného orgánu, Sněmu Slovenské krajiny.⁶ Po krátké, protičesky a antisemitsky zaměřené kampani, se 18. prosince 1938 uskutečnily první volby do Sněmu. Jejich průběh postrádal demokratické znaky,⁷ připuštěna byla pouze jednotná kandidátka HSLS-SSNJ, na níž byli členové původní HSLS jen symbolicky doplnění zástupci sjednocených stran a stran

¹ Poslanecká sněmovna Národního shromáždění RČS, tisk č. 3403, 1921; tisk č. 425, 1930; tisk č. 1429, 1938.

² GRÓNSKÝ, J. *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa. Díl I. 1914–1945*. Praha: Karolinum, 2005, s. 270.

³ VOJÁČEK, L. – SCHELLE, K. – KNOLL, V. *České právní dějiny*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 339.

⁴ Tamtéž, s. 340.

⁵ BAKA, I. *Politický systém a režim Slovenskej republiky v rokoch 1939–1940*. Bratislava: Vojenský historický ústav Bratislava, 2010, s. 14.

⁶ Ústavný zákon č. 299/1938 Sb. z. a n., čl. V.

⁷ Blíže NIŽANSKÝ, E. Slovensko medzi československou parlamentnou demokraciou a slovenským štátom. In: RYBÁŘ, R. – VALACH, M. (eds.). *Totalitarismus ve 20. století: československé zkušenosti*. Brno: Masarykova univerzita, 2001, s. 164.

národnostních menšin.⁸ Z voleb vzešel třiašedesátičlenný Sněm, na jehož ustavujícím zasedání byl 18. ledna 1939⁹ zvolen předsedou generální tajemník HSLS Martin Sokol, místopředsedy se stali Karol Mederly a Július Stano.

Zatímco konzervativci uvnitř HSLS byli s dosaženou autonomií v danou chvíli spokojeni, radikální ľudácké křídlo, představované profašistickou frakcí okolo Vojtecha Tuky, Alexandra Macha a Ferdinanda Ďurčanského,¹⁰ začalo upínat své síly k další metě – samostatnému státu.¹¹ Představitelé Hlinkovy gardy, polovojenské složky HSLS, se soustředili na prosazování separatismu v kampani předcházející volbám do Sněmu. Mezi nejhorlivější gardistické agitátory patřil Alexander Mach, který v rozhlasovém projevu 29. listopadu 1938 poprvé veřejně promluvil o základech slovenského státu.¹² Týden poté se po návratu z Berlína, kde se snažil získat podporu předních nacistů,¹³ ještě otevřeněji vyjádřil Vojtech Tuka: „Len tomu národu sa dáva česť a uznáva sa nedotknuteľnosť jeho hraníc, ktorý žije svojím samostatným národným životom. Mať svoj štát, to je nie právo, ale povinnosť každého národa, a to pod trestom zahynutia! Musíme dobudovať slovenskú samostatnosť.“¹⁴ Některí další slovenští politici, jako například ministr ústřední vlády Karol Sidor, se snažili vyjednat podporu ze strany Polska.¹⁵

Proces získání samostatnosti Slovenska akceleroval zejména od února roku 1939. Sled událostí pomyslně započal 5. února řečí Alexandra Macha na shromáždění Hlinkovy gardy v Rišňovcích, kdy mimo jiné pronesl: „Mať svoj samostatný štát znamená život, slobodu, večný život. Nemať samostatný Slovenský štát znamená smrť, večnú smrť slovenského národa.“¹⁶ Týden poté, 12. února, se v Berlíně setkal Vojtech Tuka s Adolfem Hitlerem, také nacisté totiž od počátku roku 1939 plánovali likvidaci Česko-Slovenska a počítali se Slováky coby partnery pro její provedení.¹⁷ V té době se už i předseda autonomní vlády Jozef Tiso, hlava umírněného křídla HSLS, před Slovenským sněmem vyjádřil pro myšlenku samostatnosti,¹⁸ ačkoliv se oprávněně obával samostatnosti vnucené ze strany Německa.¹⁹

Ani pražská vláda nemohla dále přehlížet eskalující odstředivé tendence a zhoršující se vztah obou částí republiky, a tak se z iniciativy div. gen. Aloise Eliáše začal rodit plán intervence označované jako Homolův puč.²⁰ V noci z 9. na 10. března 1939 byl na Slovensku vyhlášen výjimečný stav spojený se zásahem vojenských a četnických jednotek vedeným div. gen. Bedřichem Homolou a jeho nadřízeným div. gen. Hugem Vojtou.²¹ Během

⁸ ŠVECŮVÁ, A. – GÁBRIŠ, T. *Dejiny štátu, správy a súdnictva na Slovensku*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 154.

⁹ BRÖSTL, A. et al. *Ústavné právo Slovenskej republiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 35.

¹⁰ KAMENEC, I. *Slovenský štát*. Praha: Anomal, 1992. s. 14.

¹¹ Blíže MATHÉ, S. *Prvá slovenská republika. Politologický náčrt*. Bratislava: Post Scriptum, 2004. s. 26.

¹² Tamtéž.

¹³ KAMENEC, *op. cit.*, s. 14.

¹⁴ *Slovák*, 1938, roč. 20, č. 280 (8. prosinec 1938), s. 3.

¹⁵ KAMENEC, *op. cit.*, s. 16.

¹⁶ *Slovák*, 1939, roč. 21, č. 31 (7. únor 1939), s. 4.

¹⁷ MATHÉ, *op. cit.*, s. 28–29.

¹⁸ *Tesnopisecká zpráva o 2. schůzce Snemu Slovenskej krajiny, 21., 22. a 23. február 1939*, s. 6, 7.

¹⁹ KAMENEC, *op. cit.*, s. 18.

²⁰ RYCHLÍK, J. *Češi a Slováci ve 20. století: spolupráce a konflikty 1914–1992*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2012, s. 176.

²¹ GRÓNSKÝ, *op. cit.*, s. 483.

zásahu bylo internováno na 250 osob, především funkcionáři Hlinkovy gardy. Další slovenští separatisté uprchli do Vídně, odkud pod vedením Ferdinanda Ďurčanského vyzývali k vyhlášení samostatnosti.²² Odvolán byl i Tisův kabinet, uvolněné místo předsedy slovenské vlády bylo svěřeno Jozefu Sivákovi, který se však funkce neujal.²³ Po schválení vedením HSĽS přijal pod podmínkou propuštění zadržených a částečného stažení armády nabídku k sestavení kabinetu Karol Sidor.²⁴

Turbulentních změn využili i nacisté, kteří nového slovenského premiéra vyzvali k vyhlášení samostatnosti. Karol Sidor však vynucené řešení nadále odmítal,²⁵ a proto se Němci obrátili na Jozefa Tisa, jehož odvolání označila oficiální nacistická propaganda za nelegální.²⁶ Jozef Tiso po jednání předsednictva HSĽS zamířil k jednání do Berlína,²⁷ kde se 13. března spolu s Ferdinandem Ďurčanským sešel s Adolfem Hitlerem a Joachimem von Ribbentropem. Adolf Hitler slovenským představitelům předestřel dvě možnosti, vyhlášení samostatnosti nebo ponechání Slovenska napospas jeho sousedům při likvidaci Česko-Slovenska. Nakonec bylo Slovákům umožněno projednat varianty možností Sněmem, který po Tisově telefonátu svolal prezident Emil Hácha na další den.²⁸

Na zasedání Sněmu 14. března 1939, o jehož programu nebyli poslanci předem informováni,²⁹ Jozef Tiso krátce představil průběh berlínských jednání, nastínil Adolfem Hitlerem předložené varianty a svou řeč uzavřel slovy: „Skladám tu pred Snem sucho shrnutý materiál mojej berlínskej návštevy, ktorý ste tu vypočuli a prosím Vás uvažujte, rozhodujte.“³⁰ Poté byla schůze na 51 minut přerušena, čehož využili bývalí legionáři k rozšíření výzvy k zachování společného státu.³¹ Následně předložil předseda Sněmu Martin Sokol k hlasování návrh na vyhlášení samostatného Slovenského státu.³² Ten byl ve 12.07 hod. schválen aklamací, všichni poslanci Sněmu povstali a zazpívali píseň *Hej, Slováci*.³³ Dne 14. března 1939 tak započala šestiletá cesta Slovenského státu, avšak už tehdy vyvstala esenciální otázka, zda měl Sněm vůbec kompetenci k vyhlášení státu, tedy ke změně ústavních poměrů republiky.³⁴

Vzápětí byl Sněmem schválen i *zákon č. 1/1939 Sl. z., o samostatnom slovenskom štáte*, upravující organizační náležitosti nového státu. Stručný zákon, který svěřil zákonodárnou moc do rukou Sněmu a moc výkonnou vládě jmenované předsednictvem Sněmu, vypracoval v průběhu zasedání předseda Sněmu Martin Sokol. Zákon plnil úlohu recepční normy

²² MATHÉ, *op. cit.*, s. 30.

²³ KAMENEC, *op. cit.*, s. 19.

²⁴ MATHÉ, *op. cit.*, s. 31.

²⁵ MICHELKO, R. *Slovenská republika v rokoch 1939–1945. Štúdie*. Bratislava: Politologický odbor Matice slovenskej, 2015., s. 17–18.

²⁶ KAMENEC, *op. cit.*, s. 22.

²⁷ MATHÉ, *op. cit.*, s. 35.

²⁸ KAMENEC, *op. cit.*, s. 23.

²⁹ GRÓNSKÝ, *op. cit.*, s. 483.

³⁰ *Tesnopisecká zpráva o 1. schôdzke slovenského snemu, 14. marec 1939*, s. 14.

³¹ KAMENEC, *op. cit.*, s. 24.

³² *Tesnopisecká zpráva o 1. schôdzke slovenského snemu, 14. marec 1939*, s. 15.

³³ Tamtéž.

³⁴ Blíže: PODOLEC, O. Ústavné provizorium. Ústavnoprávne otázky vzniku Slovenského štátu a fungovania jeho politického systému do prijatia ústavy. In: PEKÁR, M. – PAVLOVIČ, R. (eds.). *Slovensko medzi 14. marcom 1939 a Salzburškými rokovaniami. Slovenská republika 1939–1945 očami mladých historikov VI*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Filozofická fakulta – Universum, 2007, s. 25–30.

potvrzující platnost zákonů a předpisů respektujících ducha samostatnosti Slovenska, stejně jako úlohu zmocňovacího zákona přiznávajícího vládě pravomoc přijímat nařízení k zajištění fungování a bezpečnosti státu. Hned po přijetí recepčního zákona jmenovalo předsednictvo Sněmu vládu Jozefa Tisa, jemuž coby vicepremiér sekundoval Vojtech Tuka.³⁵

Režim Slovenského státu navázal na směřování nastolené po mnichovském diktátu, stále silnější byly autoritářské až totalitní tendence. Ty se projevy mimo jiné ve *vládnom nariadení č. 32/1939 Sl. z., o zaist'ovacom uväznení nepriateľ'ov Slovenského štátu*, které umožňovalo internaci politických odpůrců v nově zřizovaných pracovních táborech. Perzekuce mířily i na Čechy usídlené na Slovensku, ale zejména docházelo k soustavnému pošlapávání práv židovské komunity. Židé byli postupně po vzoru nacistického Německa vyloučeni z veřejného života a později i fyzicky likvidováni.³⁶ Prvním jasným signálem bylo v tomto směru *vládné nariadenie č. 63/1939 Sl. z., o vymedzení pojmu žida a usmernení počtu židov v niektorých slobodných povolaniach*, přijaté už 18. dubna 1939.

Vzhledem k okolnostem vzniku Slovenského státu bylo nasnadě, že jeho faktická existence byla svázána s nacistickým Německem. Díky dohodě o hospodářské a finanční spolupráci a ochranné smlouvě s Německem, které byly uzavřeny v březnu 1939, se ze Slovenska *de facto* stal vazalský stát nacistického Německa. Zpočátku se nacisté snažili prezentovat Slovensko jako příklad symbiózy Německa s jeho menšími spojenci,³⁷ ale tato iluze vzala za své s výsledkem salzburských jednání z července 1940.³⁸ Slovensko se postupně dočkalo uznání 26 států,³⁹ mezi kterými byly též velmoci jako Německo, Itálie, SSSR, Japonsko, a alespoň *de facto* i Británie a Francie, stejně jako některé neutrální státy.⁴⁰

2. Proces přípravy a tvorby ústavy Slovenské republiky

Slovenský stát, i přes faktickou závislost na svém německém patronovi, postupně nabýval některé formální znaky suverenity.⁴¹ V této situaci, jen pár týdnů po vyhlášení samostatnosti, nastal čas k definitivní úpravě vnitřního uspořádání mladého státu, k přijetí ústavy. Proces její tvorby a schválení byl extrémně rychlý, vždyť mezi vyhlášením státu a přijetím Ústavy Slovenské republiky 21. července 1939 uplynulo pouhých 129 dnů. První krok na cestě k ústavě vzešel z předsednictva HSLS, které 3. dubna 1939 ustavilo komisi pro tvorbu ústavy.⁴²

Ještě v dubnu 1939 se ve veřejném prostoru začaly objevovat první zmínky o ideovém ukotvení ústavy, zpočátku spíše koncepčně, jako v článcích generálního tajemníka HSLS Jozefa Kirschbauma⁴³ a místopředsedy Sněmu Karola Mederlyho. Ten ve svém článku *Slovenské vzkriesenie* představil 8. dubna 1939 koncept státu spojujícího křesťanský a autoritativní princip po vzoru organizace římskokatolické církve.⁴⁴

³⁵ *Tesnopisecká zpráva o 1. schůzce slovenského snemu, 14. marec 1939*, s. 17.

³⁶ GRÓNSKÝ, *op. cit.*, s. 488.

³⁷ VOJÁČEK – SCHELLE – KNOLL, *op. cit.*, s. 361.

³⁸ GRÓNSKÝ, *op. cit.*, s. 483.

³⁹ KAMENEC, *op. cit.*, s. 39–40.

⁴⁰ PAVLÍČEK, V. et al. *Ústavní právo a státověda, II. díl. Ústavní právo České republiky*. Praha: Leges, 2011, s. 131–132.

⁴¹ VOJÁČEK – SCHELLE – KNOLL, *op. cit.*, s. 361.

⁴² *Slovák*, 1939, roč. 21, č. 80 (5. duben 1939), s. 1.

⁴³ *Slovák*, 1939, roč. 21, č. 81 (6. duben 1939), s. 3.

⁴⁴ *Slovák*, 1939, roč. 21, č. 83 (8. duben 1939), s. 3.

Již o dva týdny později se koncepci ústavy ve svém textu věnoval zástupce předsednictva vlády Ján Novák, který zároveň analyzoval soudobé ústavy. Oproti meziválečné podobě liberální demokracie se přikláněl k pravicovým autoritativním režimům, v nichž by se Slovensko mělo inspirovat: „Na miesto neistého demokratického vladarenia prichádza vladarenie silnej ruky.“⁴⁵ Zdůrazňoval též úlohu katolické církve, a to zejména v sociální oblasti. V té souvislosti je třeba zmínit encykliky *Rerum novarum* papeže Lva XIII. z roku 1891 a *Quadragesimo anno* papeže Pia XI. z roku 1931, které společně tvořily základ sociální nauky církve a nabídly koncepci stavovské neboli korporativní společnosti,⁴⁶ organizující společnost do odvětvových sdružení spojujících zaměstnance a zaměstnavatele. Třetím hlavním prvkem nového ústavního řádu se měl stát národní faktor: „Nové ústavy stelesňujú smýšľanie národa a teda majú národný charakter. Nové ústavy vyslobodzujú národnú dušu z kozmopolitických pút a umožňujú, aby národ našiel seba.“⁴⁷

Už koncem dubna roku 1939 tedy bylo jasné, jaká ústava má na Slovensku vzniknout. Inspirací pro ni se staly systémy fašistické Itálie, Portugalska nebo tou dobou už anektovaného Rakouska.⁴⁸ Přihlédnuto mělo být též k úpravě v nacistickém Německu.⁴⁹

Bezpochyby zajímavý je v tomto ohledu pohled italského konzula v Bratislavě Francesca Lo Faro, který ve své zprávě z 13. dubna 1939 informoval o jednáních s představiteli Slovenského státu, premiérem Jozefem Tisem a místopředsedou vlády Vojtechem Tukou. Diplomát v telegramu nastínil premiérovu představu, dle které mělo dojít k zachování „aspoň zdanlivého parlamentárneho systému, pravda bez toho, aby sa spochybnila prvoradosť princípov autoritarizmu“.⁵⁰ Francesco Lo Faro zpravuje i o rozhovoru s Vojtechem Tukou, hlavou rodícího se autorského kolektivu ústavy.⁵¹ Ten diplomatovi mimo jiné sdělil, že by se rád inspiroval italským fašismem spojujícím autoritativní ideologii s katolickou národní tradicí.⁵²

K rodícímu se ústavnímu uspořádání se Jozef Tiso veřejně vyjádřil 16. května: „Dnes nemáme ešte ústavy, žijeme bez nej, ale jednako chceme mať niečo pevného a stáleho. Preto sa usilujeme o ústavu a tu je otázka, či to bude autoritatívny štát, demokratický, oligarchia alebo niečo iné. Myslím, že náš svojráz uplatní i našu štátnu formu,“ pričom svuj názor na budúci uspořádání vzápětí konkretizuje: „Keď Slovenský štát má byť konštruktívnym nacionalizmom, tak vylúčime každú politiku a potom zostanú už len stavovské veci.“⁵³

Brzy bylo jasné, že se Slovensko svou ústavou přidá k rodině pravicových autoritativních a totalitních režimů. „Mali by sme ešte dosť času na spracovanie ústavy, ale vnútorná konsolidácia a aj zahraničné okolnosti neúprosne nás nútia vytvoriť si čo najrýchlejšie rozumnú, duchu času zodpovednú, mentalite slovenského ľudu priliehavú a na kresťan-

⁴⁵ *Slovák*, 1939, roč. 21, č. 94 (23. duben 1939), s. 1–2.

⁴⁶ MEDERLY, K. *Ústava slovenskej republiky a jej zásadné smernice*. Bratislava: [s.n.], 1939, s. 6.

⁴⁷ *Slovák*, 1939, roč. 21, č. 94 (23. duben 1939), s. 1–2.

⁴⁸ PAVLÍČEK et al., *op. cit.*, s. 127.

⁴⁹ VIETOR, M. Príspevok k objasneniu fašistického charakteru tzv. Slovenského štátu. *Historický časopis*, 1960, roč. VIII, č. 4, s. 483.

⁵⁰ KLABJAN, B. Taliansko a Slovensko vo vojne. Vplyv talianskeho fašizmu na Slovensku pred druhou svetovou vojnou a počas nej. *Historický časopis*, 2006, roč. 54, č. 3, s. 459.

⁵¹ VOJÁČEK – SCHELLE – KNOLL, *op. cit.*, s. 362.

⁵² KLABJAN, *op. cit.*, s. 459.

⁵³ *Slovák*, 1939, roč. 21, č. 115 (18. květen 1939), s. 2.

ských zásadách vybudovanú ústavu,“ shrnul zadání práce na ústavě jeden z jejích tvůrců Karol Mederly.⁵⁴

2.1 Ústavní komise a projednání na vládní úrovni

Vypracování návrhu ústavy bylo svěřeno osmičlenné ústavní komisi sestavené z právních teoretiků a odborníků na ústavní právo.⁵⁵ V jejím čele stanul místopředseda vlády, profesor mezinárodního a ústavního práva Vojtech Tuka, kterého doplnili předseda Sněmu Martin Sokol, místopředseda Sněmu a předseda jeho ústavně-právního výboru Karol Mederly,⁵⁶ tajemník Sněmu František Foltín, právník a publicista Ján Ďurčanský, vládní rada Vincent Cserhelyi, sekční šéf předsednictva vlády Ján Novák a právní poradce slovenských biskupů Július Virsík.⁵⁷ Komise tedy reflektovala i jistou, byť velmi omezenou, názorovou pluralitu v rámci vládnoucí garnitury.

Přípravné kroky komise patrně prováděla již od poloviny dubna 1939.⁵⁸ Na schůzi 9. května 1939 se členové komise shodli, že základem, ze kterého budou při své práci vycházet, má být systém fašistické Itálie, který však neměl být převzat mechanicky, nýbrž s ohledem na slovenská specifika.⁵⁹ Vojtech Tuka se rovněž obrátil na italského konzula Francesca Lo Faro s žádostí o přijetí členů komise a požádal jej o zaslání základních předpisů italského korporativismu, které do Bratislavy dorazily na konci května 1939.⁶⁰ Mimo to pracovala komise také s ústavními dokumenty dalších pravicových autoritativních režimů, portugalskou ústavou z roku 1933 a rakouskou květnovou ústavou z roku 1934, stejně jako s podklady z nacistického Německa.⁶¹

V následujících týdnech každý ze členů komise vypracoval na základě shromážděných podkladů včetně zahraničních legislativních vzorů svou osnovu ústavy, jejichž podoba se výrazně lišila.⁶² Nad připravenými koncepty se komise znovu sešla na své třetí schůzi 12. června 1939 v sídle předsednictva vlády. Cílem setkání byla formulace finální verze návrhu ústavy,⁶³ která by spojovala to nejlepší z osmi předložených koncepcí. Shoda panovala v elementární otázce oficiálního označení státu, tedy Slovenská republika, což bylo vzhledem k probíhajícímu tisku takto označených cestovních pasů nasnadě.⁶⁴ Do finální podoby návrhu komise se ale nedostala ani Mederlyho definice státu jako „kresťanskej a národnej pospolitosti“,⁶⁵ ani Jánem Novákem navržený přívlastek stavovská, jímž chtěl pojem republiky v úvodu textu obohatit v duchu katolických sociálních encyklik.⁶⁶

⁵⁴ MEDERLY, *op. cit.*, s. 4.

⁵⁵ VOJÁČEK – SCHELLE – KNOLL, *op. cit.*, s. 362.

⁵⁶ *Tesnopisecká zpráva o 2. schôdzke Slovenského snemu, 25. apríl 1939*, s. 3.

⁵⁷ VIETOR, *op. cit.*, s. 483.

⁵⁸ *Slovák*, 1939, roč. 21, č. 80 (5. duben 1939), s. 1.

⁵⁹ VIETOR, *op. cit.*, s. 484.

⁶⁰ KLABJAN, *op. cit.*, s. 459.

⁶¹ PODOLEC, O. *Medzi kontinuitou a diskontinuitou... Politický systém Slovenskej republiky 1939–1945*. Bratislava: Atticum, 2014, s. 33.

⁶² VIETOR, *op. cit.*, s. 483.

⁶³ *Slovák*, 1939, roč. 21, č. 135 (14. červen 1939), s. 3.

⁶⁴ *Slovák*, 1939, roč. 21, č. 115 (18. květen 1939), s. 2.

⁶⁵ MEDERLY, *op. cit.*, s. 6.

⁶⁶ VIETOR, *op. cit.*, s. 483.

Jedním z nejdiskutovanějších bodů bylo postavení hlavy státu. Představen byl návrh propojení funkce hlavy státu s předsedou vlády, stejně jako její spojení s pozicí předsedy Sněmu. Ján Novák prezentoval koncepci prezidentské republiky, kde by vláda hrála pouze roli pomocného orgánu prezidenta, silnou autoritativní pozici prezidenta prosazoval i předseda Sněmu Martin Sokol.⁶⁷ Komise ale nakonec zvolila variantu prezidenta se samostatným postavením hlavy státu,⁶⁸ která ovšem byla oslabena nutností kontrasignace všech jeho aktů členem vlády.⁶⁹ „Prezident má byť totiž strážcom a vyrovňavateľom najvyšších záujmov štátu a národnej pospolitosti, nesmie byť zaťažovaný do všednej práce ministrovania. Má stať vysoko ako nositeľ autority nad vírením každodenného života,“ zdůvodnil výsledek jednání Karol Mederly.⁷⁰

Další probíranou otázkou bylo postavení a složení Státní rady inspirované orgány italského fašistického státu. Komise zvolila řešení založené na návrhu Jána Ďurčanského, který prosazoval koncepci Státní rady složené z předsednictva HSLS doplněného o zástupce stran národnostních menšin,⁷¹ která byla rozšířena o členy vlády a předsednictva Sněmu.⁷² Funkčně měl tento orgán podle schválené koncepce nahradit prvorepublikový stálý výbor Národního shromáždění⁷³ a měl disponovat také řadou kontrolních, kázeňských a soudních pravomocí.⁷⁴

Odlišný koncept organizace vrcholných mocenských orgánů nabídl Vincent Cserhelyi, který se patrně blíže držel italského fašistického vzoru. Navrhoval, aby byl Sněm, volící prezidenta, složen ze zástupců korporací, přičemž Státní radu by zcela jmenoval prezident.⁷⁵

Zajímavou poznámku, dokládající zamýšlenou vážnost některých částí ústavy, vyjádřil na konto zahrnutí občanských práv a svobod předseda komise Vojtech Tuka, když prohlásil: „možno hľadiť na nie ako na jednoduché slovné cvičenia“.⁷⁶ V oblasti povinností a práv občanů se též objevil neobvyklý návrh z dílny Júlia Virsíka, který navrhl, aby se plnoprávným občanem mohl stát jen ten, kdo po obligatorní vojenské nebo pracovní službě „sa podrobil občianskej skúške, pozostávajúcej z čiastky duševnej a z čiastky telesnej“.⁷⁷

Během několika dnů pak byla na základě závěrů předchozích tří schůzí zkompletována finální podoba návrhu ústavy. Ve středu 14. června 1939 se Tukova komise sešla na čtvrté a poslední schůzi, kde byla odsouhlasena definitivní podoba osnovy vypracované komisí, posléze postoupená předsednictvu HSLS a vládě k projednání.⁷⁸

Předložený návrh nejprve 19. června 1939 projednalo předsednictvo HSLS, které o návrhu informoval člen osmičlenné ústavní komise, předseda Sněmu Martin Sokol.

⁶⁷ Tamtéž.

⁶⁸ *Slovák*, 1939, roč. 21, č. 135 (14. červen 1939), s. 3.

⁶⁹ *Vládný návrh ústavy Slovenskej republiky*. Slovenský snem, tisk č. 20, § 14 a § 15. (dále jen *Vládný návrh*).

⁷⁰ MEDERLY, *op. cit.*, s. 13.

⁷¹ VIETOR, *op. cit.*, s. 484.

⁷² *Vládný návrh*, § 22 odst. 1.

⁷³ *Slovák*, 1939, roč. 21, č. 135 (14. červen 1939), s. 3.

⁷⁴ *Vládný návrh*, § 22 odst. 2.

⁷⁵ VIETOR, *op. cit.*, s. 483.

⁷⁶ Tamtéž, s. 484.

⁷⁷ Tamtéž, s. 483–484.

⁷⁸ *Slovák*, 1939, roč. 21, č. 138 (17. červen 1939), s. 3.

Generální tajemník strany Jozef Kirschbaum pak zdůraznil, že HSĽS se už v danou chvíli snažila svou reorganizací připravit na převzetí pozice ve státě, kterou jí návrh přiznával.⁷⁹

Pouhý den po zasedání předsednictva HSĽS, 20. června 1939, byl návrh ústavy projednán i vládou.⁸⁰ Návrh Tukovy komise nebyl předsednictvem strany, ani vládou prakticky upraven a projednán byl během pouhých 6 dnů od chvíle, kdy komise přijala jeho výslednou podobu. Z toho plyne, že podrobnější analýza a revize návrhu prakticky ani nemohly proběhnout, což celý proces zatížilo jistým deficitem demokratičnosti. Sněmu tedy vláda bez důvodové zprávy předložila návrh ústavy Slovenské republiky čítající 13 hlav o 87 paragrafech.

2.2 Ústavně-právní výbor Sněmu

Vládní návrh ústavy Slovenské republiky vytvořený Tukovou komisí byl neprodleně předložen Sněmu, který se jím poprvé zabýval na své schůzi 23. června 1939, kdy předlohu přidělil ústavně-právnímu výboru.⁸¹ I na půdě Sněmu se původně počítalo s bleskovým projednáním: „Aby sa práca urýchlila, síde sa ústavnoprávny výbor hneď po plenárnej schôdzke snemu a bude hneď rokovať o ústave. Práca s týmto spojená potrvá aspoň týždeň, takže možno počítať s tým, že ústava bude snemom odhlasovaná ešte v prvej polovici júla.“⁸² Ještě téhož dne odpoledne výbor zpravodajem pro návrh ústavy určil svého předsedu Karola Mederlyho,⁸³ který se na přípravě vládního návrhu sám podílel.

K představenému návrhu dodatečně vznesly své připomínky i odbory, za které je vládním představitelům tlumočil poslanec Rudolf Čavojský.⁸⁴ Připomínky byly vesměs přijaty a posléze výborem do návrhu zapracovány.

Ústavně-právní výbor se nad návrhem ústavy sešel znovu 6. července 1939 na své 9. schůzi za přítomnosti ministra spravedlnosti (*pravosúdia*) Gejzy Fritze, stejně jako zástupců dalších ministerstev. Projednávání návrhu ústavy, který byl druhým bodem programu schůze, zahájil zpravodaj Karol Mederly řečí, v níž promluvil o zahraničních ústavách té doby. Dále krátce shrnul tři nosné myšlenky chystané ústavy, za něž osobně považoval křesťanství, nacionalismus a autoritativnost,⁸⁵ a konstatoval, že „odporúča, aby návrh bol prijatý za základ rokovania“.⁸⁶ Výbor pak rozhodl o sloučení obecné a podrobné rozpravy, do níž se pak zapojilo všech 11 členů výboru⁸⁷ i přítomní zástupci ministerstev. Jednání bylo přerušeno ve 21.13 hod. a odročeno na další den.⁸⁸

⁷⁹ *Slovák*, 1939, roč. 21, č. 141 (21. červen 1939), s. 1.

⁸⁰ *Slovák*, 1939, roč. 21, č. 142 (22. červen 1939), s. 3.

⁸¹ *Tesnopisecká zpráva o 5. schůzce Slovenského snemu, 23. jún 1939*, s. 4.

⁸² *Slovák*, 1939, roč. 21, č. 141 (21. červen 1939), s. 1.

⁸³ *Slovák*, 1939, roč. 21, č. 144 (24. červen 1939), s. 2.

⁸⁴ *Slovák*, 1939, roč. 21, č. 147 (28. červen 1939), s. 2.

⁸⁵ Korporativismus často zmiňovaný ve výčtu základních parametrů ústavy Karol Mederly nahrazoval ve svých textech ideou autoritativnosti. S koncepcí stavovství však počítal jako s vhodnou formou organizace společnosti na základě sociálního učení římskokatolické církve.

⁸⁶ *Slovák*, 1939, roč. 21, č. 154 (8. červenec 1939), s. 1.

⁸⁷ Ján Buday, Gejza Fritz, František Hrušovský, Anton Hudec, Matej Hut'ka, Karol Mederly, Mikuláš Pružinský, Július Stano, Vojtech Tvrdý, Miloš Vančo a Peter Zaťko.

⁸⁸ *Slovák*, 1939, roč. 21, č. 154 (8. červenec 1939), s. 1.

Poslanci ústavně-právního výboru se shodli na potřebě rozsáhlejší revize textu návrhu, a tak plán hladkého přijetí návrhu v horizontu jediného týdne⁸⁹ nebyl uskutečnitelný. Na to ve svém článku *Robíme si ústavu* upozornil i místopředseda ústavně-právního výboru Jozef Buday, načež upřesnil, že výbor „svoju prácu čoskoro skončí a tak je nádej, že do konca tohoto mesiaca bude ústava odhlasovaná i v pléne snemu“. Nezapomněl poukázat ani na fakt, že zatímco přijetí československé Ústavní listiny si vyžádalo 16 měsíců, Slovenský stát byl ve velmi pokročilé fázi schvalování ústavy již ve čtvrtém měsíci své existence. Československé Ústavní listině se Jozef Buday věnoval ve svém textu šířeji, přiznával, že rodící se slovenská ústava z ní převzala mnohé, resp. ty její části, jež se podle nového režimu osvědčily jako trvale dobré. Zároveň se jako mnozí před ním vymezil proti fragmentaci prvorepublikové politické scény a akcentoval nutnost vytvoření stavovské společnosti podle papežských encyklik.⁹⁰ Za zmínku přitom stojí, že ještě v této fázi připrav byl aktuální model pěti stavovských skupin představený Tukovou komisí,⁹¹ který byl výborem později rozšířen o stav šestý.⁹²

Oproti původnímu předpokladu se ústavně-právní výbor sešel na své 10. schůzi až o 4 dny později, 11. července 1939. Této schůzky se účastnili i místopředseda vlády Vojtech Tuka a ministr spravedlnosti Gejza Fritz, které později doplnil i ministr národní obrany gen. Ferdinand Čatloš.⁹³ Ještě na konci téhož týdne, 14. července, se uskutečnila i 11. schůze ústavně-právního výboru,⁹⁴ na níž byly přijaty poslední faktické změny, a během následujících dnů bylo připraveno finální znění návrhu.

Závěrečné setkání výboru k návrhu ústavy Slovenské republiky se uskutečnilo 18. července 1939 za přítomnosti místopředsedy vlády Vojtecha Tuky a ministra Ferdinanda Ďurčanského. Výbor na své 12. schůzi naposledy před postoupením Sněmu zrevidoval finální znění ústavy a přijal zprávu z pera zpravodaje Karola Mederlyho,⁹⁵ jež poskytuje ucelenou představu o důvodech, které výbor ke změnám vládního návrhu vedly.

2.3 Přijetí ústavy Slovenské republiky 21. července 1939

Poté, co byl vládní návrh projednán a po zevrubných úpravách 18. července 1939 ústavně-právním výborem přijat, zamířil k projednání na plénum Sněmu, které se k němu sešlo na své 6. schůzi v pátek 21. července 1939 v bratislavském Župním domě.⁹⁶ Předseda Sněmu Martin Sokol schůzi zahájil v 10.04 hod. za přítomnosti 57 poslanců a všech členů vlády v čele s premiérem Jozefem Tisem.⁹⁷

Hned v úvodu bylo slovo uděleno zpravodaji ústavně-právního výboru Karolu Mederlymu, který svůj projev zahájil slovy: „Slávný snem! Zástupcovia slovenského národa, zákonodarci Slovenského štátu, majú vo svojom dnešnom zasadnutí ťažkú, ale vznešenú úlohu. Majú vložiť do budovy Slovenského štátu uholný kameň, na ktorom bude spočívať

⁸⁹ *Slovák*, 1939, roč. 21, č. 141 (21. června 1939), s. 1.

⁹⁰ *Slovák*, 1939, roč. 21, č. 157 (12. července 1939), s. 1.

⁹¹ *Vládný návrh*, § 50.

⁹² Ústavný zákon č. 185/1939 Sl. z., § 60.

⁹³ *Slovák*, 1939, roč. 21, č. 158 (13. červenec 1939), s. 3.

⁹⁴ *Slovák*, 1939, roč. 21, č. 159 (14. červenec 1939), s. 2.

⁹⁵ *Slovák*, 1939, roč. 21, č. 163 (19. červenec 1939), s. 2.

⁹⁶ *Slovák*, 1939, roč. 21, č. 162 (18. červenec 1939), s. 2.

⁹⁷ *Tesnopisecká zpráva o 6. zasadnutí Slovenského snemu, 21. júl 1939*, s. 3.

ústrojnosť štátu. Týmto základným a uholným kameňom je ústava Slovenského štátu.“ Následne pristoupil k ideovému nástinu slovenské štátni a národni myšlenky od najstarších dejín, pričomž akcentoval zejména hlbokou kresťanskou tradici národa. Ve svém výkladu kritizoval liberálnu demokraciu a kapitalizmus, stejně jako socialismus, k nimž do opozice kladl autoritatívni systém, který je podle něj nejbližší řádu světa podle kresťanské víry. Z teoretického pohledu přiblížil stavovský systém včetně jeho zakotvení v encyklice *Quadragesimo anno*.⁹⁸ Svůj bezmála hodinu trvající proslov⁹⁹ zakončil emotivně laděnou výzvou ke společné práci na budování ústavního systému a doporučil poslancům přijetí návrhu ústavy.¹⁰⁰

Do následné rozpravy nad návrhem ústavy se zapojilo šest řečníků z řad poslanců, včetně zástupců německé a maďarské menšiny a místopředsedy vlády Vojtecha Tuky.

Jako první z řečníků vystoupil člen ústavně-právního výboru, poslanec Miloš Vančo, který upozornil na absenci důvodové zprávy vládní předlohy, což omlouval časovou tísní i tím, že „pri tomto návrhu zákona mnoho vysvetľovať ani netreba“. ¹⁰¹ Zejména se ale věnoval nacionální dimenzi předpisu: „všetko, čo je národné, patrí do rámca tejto ústavy, – no, čo je beznárodné alebo internacionálne, to z neho vypadlo“. ¹⁰²

Dalším, kdo se ujal slova, byl německý poslanec Franz Karmasin, předseda *Deutsche Partei*, který svou řeč přednesl německy. V první řadě připomněl staletí trvající soužití Němců a Slováků na území Slovenska. Karmasin schvaloval slovenský vývoj po říjnu roku 1938, avšak podotkl také ve vztahu k právům národnostních menšin, že „poniektoré ustanovenia, ktoré dnes sa v ústave nachádzajú, tam od prvopočiatku neboli, ba že sme si boli nútení si ich pojatie do ústavy vymôcť“. ¹⁰³ Zároveň však zmínil vstřícnost představitelů státu, kteří svolili k zařazení ustanovení o svobodném přihlašování se ke své národnosti, zavedení samosprávného řízení menšinových organizací nebo právu na kulturní styky s mateřským národem. ¹⁰⁴ Na závěr Karmasin konstatoval, že navrhovaná ústava bude dobrým základem pro budování společného státu. ¹⁰⁵

V řadě projevů podporujících návrh ústavy pokračoval i další z členů ústavně-právního výboru Vojtech Tvrdý, když vyzdvihl práci tvůrců návrhu: „hľadali a podľa mojej skromnej mienky aj našli ten smer a tú formu ústavy Slovenskej republiky, ktorá vyhovuje nášmu samostatnému štátnemu životu, [...] keď vylúčením bratovražedného, politického, stranického a triedneho boja spája náš Slovenský štát v politický a spoločenský harmonický celok na kresťanských zásadách“. ¹⁰⁶

Slovenštinu na půdě Sněmu záhy vystřídala maďarština, v níž svou řeč přednesl János Esterházy, předseda *Szlovenszkoí Magyar Párt*. Projevil se jako *enfant terrible* Sněmu, v jeho řeči se objevila i jistá skepse, či dokonce kritika vůči předloženému návrhu ústavy Slovenské republiky: „keď ůcta k autorite prechádza až do prehnanosti, môže priniesť

⁹⁸ Tamtéž, s. 1–9.

⁹⁹ *Slovák*, 1939, roč. 21, č. 166 (22. červenec 1939), s. 1–2.

¹⁰⁰ *Tesnopisecká zpráva o 6. zasadnutí Slovenského snemu, 21. júl 1939*, s. 9.

¹⁰¹ Tamtéž.

¹⁰² Tamtéž, s. 10.

¹⁰³ Tamtéž, s. 12.

¹⁰⁴ Ústavný zákon č. 185/1939 Sl. z., § 91 odst. 1; § 93 odst. 1 a § 93 odst. 2.

¹⁰⁵ *Tesnopisecká zpráva o 6. zasadnutí Slovenského snemu, 21. júl 1939*, s. 12–13.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 13.

naštrbenie a konečne i úplnú stratu práv slobody, patriacich každému jednotlivcovi“.¹⁰⁷ Varoval vládu pred opakovaním chyb Československa, k nĹmuž podle J nosa Esterházyho slovensk  veden  směřovalo. Otv ren  kritizoval, Źe poslanci obdrŹeli finální podobou návrhu pouh  den pred jeho projednáváním, stejně jako nedostate n  z ruchy práv ob an : „Tak chýba z  stavn ho zákona jasn  a rozhodn  vypovedanie toho, Źe je tu kaŹd  občan  o do práv a povinností úplne rovnak .“¹⁰⁸ Kontroverzn  byla v dobových souvislostech také poznámka vítající výsledky v deňsk  arbitraŹe. Terčem nejost ej i kritiky se ovšem stala ustanovení týkající se menšin, kter  podle J. Esterházyho d vala p l i n y prostor zv li vl dn  moci skrze princip reciprocity.¹⁰⁹ I přes uvedenn  p ipom inky však svou řeč ukončil t m, Źe vl dn  návrh s naději do budoucna přijímá.¹¹⁰

Po pom rn  kritick  Esterházyho řeči se projednávání vrátilo do předchozích kolejí, kdyŹ vystoupil dal i zástupce HSLS, poslanec a odborov  p ed k Rudolf  avojsk . Ten se ve svém projevu soustředil na oblast hospodářství, byt  se mu  stava věnovala jen obecn . Pozastavil se nad změnou, kterou  stavn -právní výbor rozdělil stav průmyslu, obchodu, Źivnost  a dopravy na dva odd len  stavy. Naopak uvítal přidání ustanovení o stavovsk  samosprávě,¹¹¹ stejně jako koncept ochrany práce v hlavě v enuj c  se povinnostem a právům ob an . Závěrem Rudolf  avojsk  vyjádřil p esv d en , Źe Slovensko nav ze na učení „obrody l dsk  spoločnosti a uplatnen  sociálnej spravodlivosti a l sky“ zesnulého papeŹe Pia XI. a pronesl krátkou modlitbu.¹¹²

Do rozpravy se poté přihlásil místopředseda vlády Vojtech Tuka. Jako jeden z autorů návrhu představil znovu z kladn  ideov  ukotven   stavy, nabídl vlastn  definici demokratických a autoritativních reŹim , p i emŹ navrŹen  z izen  m lo stát samostatn  mimo tyto kategorie. Vojtech Tuka t Ź upozornil, Źe p edlohu je nutno vn mat tak, Źe „nebude ešte  stavou, bude len základným kameňom k  stave celkovej. V tomto návrhu, takmer ako refr n, asi 14–15 krát sa opakuje t to veta: Podrobnosti urči osobitn y zákon. Sl vn y snem bude mať pln  ruky práce, kým  stava bude úplne dobudovan .“ Poté jako emocion ln  i iracion ln  odm tl koncepci slovansk  soun leŹitosti, mimo jiné i s t mto od vodn n m: „Kto n m pomohol k slobode? Slavianske národy? Pomohla n m k slobode Veľk  Germ nia, jej vzne en y vodca Adolf Hitler.“¹¹³ Stejn  jako dal i části projevu, potvrzuje zm n n  vyj d ren  jeho ideov  propojen  s národným socialismem německého typu, jehoŹ zásady prosazoval Vojtech Tuka i na Slovensku.¹¹⁴

S posledn m p isp vkem se do diskuse nad návrhem  stavy Slovensk  republiky zapojil Alexander Mach. Ve své řeči se zab val menšinovou problematikou, reagoval zejména na slova poslance J nosa Esterházyho a jeho kritiku recipročných ustanovení: „T mto paragrafom nechceme na trbiť nijak  suverénní práva – ani nie je to moŹn  – iného štátu, ani sa nechceme miešať do vnútorných vecí niektorého iného štátu. Chceme len zdôrazniť

¹⁰⁷ Tamt Ź, s. 15.

¹⁰⁸ Tamt Ź.

¹⁰⁹  stavn y zákon  . 185/1939 Sl. z.,   95.

¹¹⁰ *Tesnopisecká zpráva o 6. zasadnutí Slovenského snemu, 21. júl 1939*, s. 16.

¹¹¹  stavn y zákon  . 185/1939 Sl. z.,   63 odst. 1.

¹¹² *Tesnopisecká zpráva o 6. zasadnutí Slovenského snemu, 21. júl 1939*, s. 16–19.

¹¹³ Tamt Ź, s. 19–23.

¹¹⁴ KAMENEC, *op. cit.*, s. 75.

naše pevné odhodlanie, nezabudnúť nikdy na tých našich bratov, ktorí [...] nežijú s nami v jednom štáte.“¹¹⁵

Po Machově projevu ukončil předseda Sněmu Martin Sokol rozpravu. Poté, co se zpravodaj Karol Mederly závěrečného slova zřekl, předseda Sněmu konstatoval, že Sněm je usnášeníschopný a že ke schválení předloženého návrhu je potřebná třípětinová většina všech poslanců.¹¹⁶ Ve 13.00 hod. bylo přistoupeno k prvnímu hlasování, jehož výsledkem bylo jednohlasné přijetí návrhu ústavy. Bezprostředně poté oznámil Martin Sokol, že se předsednictvo Sněmu usneslo na zkráceném projednání vládního návrhu. Vzhledem k tomu, že zpravodaj Karol Mederly nenavrl žádné změny, bylo hned přistoupeno k druhému hlasování. 21. července 1939 v 13.01 hod. tedy byla i v druhém hlasování jednohlasně odsouhlasena ústava Slovenské republiky, jejíž přijetí oslavili poslanci zpěvem písně *Hej, Slováci*. Předseda Sněmu následně ukončil jednání a zbylé body odročil na další schůzi.¹¹⁷ Projednání takto zásadní předlohy zabralo Sněmu pouhé tři hodiny.

Legislativní proces vedoucí k přijetí ústavy Slovenské republiky tímto hlasováním skončil. Otázkou zůstává, zda poslanci Sněmu věděli, že ústava, kterou na svém slavnostním zasedání přijali, zůstane z velké části pouze na papíře. Minimálně zpočátku však vládnoucí HSĽS budila dojem, že se text ústavy začne naplňovat.

3. Výsledná podoba ústavy Slovenské republiky

Ústava Slovenské republiky vyhlášená 31. července 1939 jako *ústavný zákon č. 185/1939 Sl. z.* se měla stát základem ústavních institucí, ale obsahovala i povinnosti a práva občanů. V první řadě je třeba zdůraznit, že nikdy nebyla naplněna, orgány, které předpokládala, vznikaly postupně a často jinak, než ústava předvíдалa. Ústava od samého začátku své tvorby stála na třech základních pilířích – křesťanském světonázoru, nacionalismu a korporativismu.

Podoba ústavy schválená Sněmem byla díky úpravám ústavně-právního výboru do značné míry odlišná oproti vládní koncepci vypracované ústavní komisí. Šlo zejména o formální a technické úpravy, ale dostalo se i na věcné změny. Z formálního hlediska bylo zachováno členění ústavy na třináct hlav, které však byly přerazeny, a výbor text rozdělil do 103 namísto původních 87 paragrafů. Základní ideje ústavy však byly respektovány.

3.1 Preamble a obecná ustanovení

Ústava Slovenské republiky je uvedena preambulí, která vznikla až při práci ústavně-právního výboru Sněmu.¹¹⁸ Její autorství lze přisoudit Karolu Mederlymu, jelikož obsahuje jím už dříve používané formulace.¹¹⁹

Preamble ideově navazuje na encykliky *Rerum novarum* a *Quadragesimo anno* a vzhledem k tomu, že označuje Boha za původce státní moci a práva, bývá označována za jeden z teokratických prvků ústavy.¹²⁰ Toto vymezení zdroje suverenity jasně koliduje

¹¹⁵ *Tesnopisecká zpráva o 6. zasadnutí Slovenského snemu, 21. júl 1939, s. 23–25.*

¹¹⁶ Zákon č. 84/1939 Sl. z., § 55 odst. 3.

¹¹⁷ *Tesnopisecká zpráva o 6. zasadnutí Slovenského snemu, 21. júl 1939, s. 25–26.*

¹¹⁸ *Zpráva ústavno-právneho výboru o vládnom návrhu ústavy Slovenskej republiky.* Slovenský snem, tisk č. 27 (Dále jen *Zpráva ústavno-právneho výboru*), s. 1.

¹¹⁹ *Slovák, 1939, roč. 21, č. 130 (7. červen 1939), s. 3–4; VIETOR, op. cit., s. 483.*

¹²⁰ PAVLÍČEK et al., *op. cit.*, s. 127.

s Tukovou koncepcí, ten označoval podobnou definici za nepraktickou.¹²¹ Z hlediska výkladu ústavy zpráva ústavně-právního výboru zdůrazňuje, že „tento úvod je obsahem ústavy a nie úvodom pred ústavou, čo môže byť dôležité pri posudzovaní ústavnosti zákonov a nariadení s mocou zákona“.¹²²

V úvodní hlavě byla stanovena forma vlády, republika v čele s prezidentem. Ústavně-právní výbor opustil koncepci všeobecné inkorporace norem mezinárodního práva,¹²³ kterou je možné spojit s osobou předsedy ústavní komise Vojtechem Tukou, jenž se mezinárodnímu právu věnoval dlouhodobě a jeho propojení s právem vnitrostátním řešil už ve svém konceptu ústavního zákona z roku 1921.¹²⁴ Podle zprávy výbor toto ustanovení vyškrtl „pre neustálenosť noriem medzinárodného práva a preto, že takéto samočinné obmedzenie štátnej svrchovanosti nezdá sa byť na tento čas účelné“.¹²⁵ Oproti původní koncepci naopak finální text ústavy zakotvil hlavní město, kterým byla i přes svou geografickou polohu určena Bratislava.¹²⁶

Závěrečná třináctá hlava byla ústavně-právním výborem doplněna o úpravu právního řádu Slovenské republiky a zvláštního orgánu pro kontrolu ústavnosti, Ústavního senátu.¹²⁷ Za pozornost stojí omezení platnosti právních předpisů na 25 let od vyhlášení, s možností jejich opětovného vyhlášení. Československé normy převzaté Slovenskou republikou měly pozbyť platnosti do 31. ledna 1950. Tato pravidla však nemohla být nikdy uplatněna.

3.2 Základní instituce Slovenské republiky

Ústava sice definovala Slovensko jako parlamentní republiku,¹²⁸ zejména v praxi však byla jasně preferována moc výkonná.

Moc zákonodárnou svěřila ústava Sněmu,¹²⁹ jemuž se věnuje hlava druhá, stylisticky příbuzná Ústavní listině z roku 1920. Sněm měl mít 80 poslanců volených na pětileté volební období,¹³⁰ avšak deklarovaný počet poslanců nikdy neměl. Z počátku měl sněm 63 poslanců, kteří byli zvoleni do Sněmu Slovenské krajiny v roce 1938, postupně uvolněná místa byla doplňována jmenováním prezidentem.¹³¹ Volby do Sněmu se ani po uplynutí přechodného období na konci roku 1943¹³² neuskutečnily.

Ústava také taxativně definovala okruh výhradních pravomocí Sněmu, jenž ústavně-právní výbor rozšířil o záležitosti soudnictví. Výbor oproti vládnímu návrhu posílil postavení Sněmu, zejména ve vztahu k prezidentovi a Státní radě. Z ústavy zmizela možnost absolutního veta zákona přijatého Sněmem, kterým měli původně při společném postupu

¹²¹ VIETOR, *op. cit.*, s. 484.

¹²² *Zpráva ústavně-právního výboru*, s. 1.

¹²³ *Vládní návrh*, tisk č. 20, § 6.

¹²⁴ *Návrh svázové listiny česko-slovenské svázové republiky z r. 1921*, § 7.

¹²⁵ *Zpráva ústavně-právního výboru*, s. 1.

¹²⁶ Ústavní zákon č. 185/1939 Sl. z., § 4 odst. 3.

¹²⁷ Tamtéž, § 97–99.

¹²⁸ ŠVECOVÁ – GÁBRIŠ, *op. cit.*, s. 156.

¹²⁹ Ústavní zákon č. 185/1939 Sl. z., § 6.

¹³⁰ Tamtéž, § 7, 8.

¹³¹ PODOLEC, *op. cit.*, s. 58.

¹³² Tamtéž, § 100 odst. 2.

disponovat prezident a Státní rada.¹³³ V době, kdy byl Sněm rozpuštěn, měl nezbytná opatření vydávat jeho Stálý výbor,¹³⁴ což je další kompetence, která byla ústavně-právním výborem Státní radě odebrána.¹³⁵ Sněm se měl, vyjma mimořádných zasedání, scházet na dvou sessionových zasedáních ročně, jarním v březnu a podzimním v říjnu.¹³⁶

Ústava umožňovala na návrh předsednictva Sněmu rozhodnutím Státní rady zbavit poslance mandátu, pokud neplnil svědomitě svou funkci anebo se jí „stal nehodným“.¹³⁷ Tato pravomoc byla Státní radou skutečně ve dvou případech využita.¹³⁸

Úprava postavení prezidenta doznala v průběhu legislativního procesu také několika změn. Vedle lehké úpravy procedury prezidentské volby,¹³⁹ byl ústavně-právním výborem zejména upraven výčet prezidentských pravomocí. Vládní návrh byl formulován demonstrativně,¹⁴⁰ kdežto výbor výčet definoval jako taxativní,¹⁴¹ poté co na jedno místo koncentroval všechny pravomoci rozestě v původním návrhu a rozšířil jmenovací pravomoc na všechny soudce.

Oproti vládní předloze byla do ústavy vložena možnost stíhání prezidenta pro vlastizrady,¹⁴² avšak tato na první pohled silná kontrolní pravomoc byla do ústavy instalována spíše formálně, o čemž svědčí i její zdůvodnění: „výbor sa pre toto doplnenie vládného návrhu rozhodol nie preto, akoby predpokladal praktickú potrebu takéhoto ustanovenia, ale z toho dôvodu, aby – najmä v rušných časoch – nedostatok tohto ustanovenia nedával oporu povestiam, ktorými rozvratné živly sú vždy hotové podkopávať autoritu reprezentantov štátu“.¹⁴³

Prvním a jediným prezidentem Slovenské republiky byl 27. října 1939 jednomyslně zvolen Jozef Tiso,¹⁴⁴ který funkci vykonával až do zániku Slovenské republiky. V první fázi vývoje státu měl prezident oproti vládě slabší postavení, což se však výrazně změnilo v roce 1942 se zavedením vůdcovského principu¹⁴⁵ a zvláště po roce 1944, kdy mu byla přiznána pravomoc vydávat ústavní dekrety.¹⁴⁶

Vláda upravená v hlavě čtvrté ústavy disponovala obsáhlými pravomocemi, a to i ve sféře normotvorby díky zmocňovacímu ustanovení, které jí umožnilo vydávat nařízení s mocí zákona.¹⁴⁷ Tato nařízení mohla být zneplatněna usnesením Sněmu, který tak v roce 1942 skutečně učinil.¹⁴⁸ Ústavně-právní výbor přidal ustanovení o zastupování předsedy vlády, stejně jako zákaz činnosti členů vlády v orgánech výdělečných společností.¹⁴⁹ Tento

¹³³ *Vládný návrh*, § 44 odst. 3.

¹³⁴ Stálý výbor byl upraven *ústavním zákonem č. 135/1940 Sl. z.*

¹³⁵ *Vládný návrh*, § 22 písm. f) srov. Ústavný zákon č. 185/1939 Sl. z., § 30.

¹³⁶ Ústavný zákon č. 185/1939 Sl. z., § 19.

¹³⁷ Tamtéž, § 15.

¹³⁸ Odvolání byli Martin Morhác (1943) a gen. Ferdinand Čatloš (1944).

¹³⁹ *Vládný návrh*, § 7 odst. 2 srov. Ústavný zákon č. 185/1939 Sl. z., § 32 odst. 1.

¹⁴⁰ Tamtéž, § 14.

¹⁴¹ Ústavný zákon č. 185/1939 Sl. z., § 38 odst. 1.

¹⁴² Tamtéž, § 39 odst. 2.

¹⁴³ *Zpráva ústavno-právneho výboru*, s. 3.

¹⁴⁴ VOJÁČEK – SCHELLE – KNOLL, *op. cit.*, s. 364.

¹⁴⁵ Zákon č. 215/1942 Sl. z.

¹⁴⁶ Ústavní zákon č. 200/1944 Sl. z.

¹⁴⁷ Ústavný zákon č. 185/1939 Sl. z., § 44.

¹⁴⁸ GRÓNSKÝ, *op. cit.*, s. 500.

¹⁴⁹ Ústavný zákon č. 185/1939 Sl. z., § 50.

zákaz prosazoval Karol Mederly už v době příprav ústavy v Tukově komisi: „My musíme vidieť v ministroch nezištných a obetavých pracovníkov pre ľud a nie uzavretých, vznášajúcich sa do neprehľadných výšin pýchy a povýšenosti.“¹⁵⁰

Bezpochyby nejdiskutovanějším bodem při přípravě ústavy byla koncepce Státní rady, inspirovaná orgány různých fašistických států, do níž radikálně zasáhl ústavně-právní výbor.¹⁵¹ Vládní návrh počítal s tím, že bude tvořena předsednictvem HSLS, předsedy menšinových stran, členy vlády a předsednictva Sněmu, spolu se zástupci stavů,¹⁵² kdežto výbor zvolil odlišnou koncepci, podle níž mělo orgán tvořit 6 členů jmenovaných prezidentem, 10 vyslaných HSLS, po jednom zástupci z každé menšinové strany a stavu, stejně jako předsedové vlády a Sněmu *ex officio*.¹⁵³ Po změně ústavy *ústavným zákonem č. 105/1943 Sl. z.* se složení Státní rady výrazně zúžilo.

Změnilo se též funkční vymezení Státní rady, která disponovala zejména soudními a kontrolními pravomocemi. Výbor jí světil soudní pravomoc nad prezidentem republiky,¹⁵⁴ avšak zároveň odebral pravomoc vést disciplinární řízení s prezidenty Nejvyššího soudu, Nejvyššího správního soudu a Nejvyššího účetního kontrolního úřadu.¹⁵⁵ Mimo to měla Státní rada sestavovat jednotnou kandidátku pro volby do Sněmu, podávat návrhy zákonů a měla i funkci poradního orgánu moci výkonné, avšak změny provedené výborem ji zbavily možnosti posílení prezidentského veta.¹⁵⁶

Státní rada se poprvé sešla až 1. srpna 1940, kdy svým prvním předsedou zvolila Viktora Ravasze,¹⁵⁷ který byl po uplynutí volebního období vystřídán Jánem Drobným. Vzhledem k omezeným kompetencím a vzniku až v období posalzburských změn měla Státní rada ve výsledku zanedbatelný význam, a tak není divu, že se dočkala nepříliš lichotivých označení „debatní kroužek starých pánů“¹⁵⁸ nebo „spolek zasloužilých politiků“.¹⁵⁹

Soudní moc byla vesměs svěřena soudům, upraveným v deváté hlavě ústavy. Z autoritativního pojetí ústavy se podoba této hlavy, především díky zásadním úpravám provedeným ústavně-právním výborem za účasti zástupců justice,¹⁶⁰ vymyká. Tyto změny, v mnohém inspirované československou Ústavní listinou, měly vyjasnit úpravu kompetencí zvláštních soudů, posilovaly formální nezávislost soudnictví na moci výkonné,¹⁶¹ a také justici svěřily možnost přezkumu vládních nařízení.¹⁶²

¹⁵⁰ MEDERLY, *op. cit.*, s. 13.

¹⁵¹ *Zpráva ústavno-právního výboru*, s. 2.

¹⁵² *Vládní návrh*, § 22 odst. 1.

¹⁵³ Ústavný zákon č. 185/1939 Sl. z., § 51.

¹⁵⁴ Tamtéž, § 52 písm. b), c).

¹⁵⁵ *Vládní návrh*, § 22 odst. 2 písm. e).

¹⁵⁶ Ústavný zákon č. 185/1939 Sl. z., § 52 písm. f), g).

¹⁵⁷ KONEČNÝ, S. Ústavnoprávní poměry po zániku Československa v roce 1939. *Člověk a společnost*, 2019, roč. 22, s. 48.

¹⁵⁸ KAMENEC, *op. cit.*, s. 27.

¹⁵⁹ SOKOLOVIČ, P. The Slovak Republic 1939–1945. The Nature and Major Milestones of the Regime. In: *Historica Olomucensia*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2018, sv. 55, s. 252.

¹⁶⁰ *Zpráva ústavno-právního výboru*, s. 6.

¹⁶¹ Zejm. Ústavný zákon č. 185/1939 Sl. z., § 63 odst. 1.

¹⁶² Ústavný zákon č. 185/1939 Sl. z., § 71.

Důležitou roli měl hrát i Ústavní senát, soudní orgán kontroly ústavnosti, který se měl skládat ze senátních prezidentů Nejvyššího soudu a Nejvyššího správního soudu,¹⁶³ ale nikdy nezačal působit.¹⁶⁴

3.3 Stavovské zřízení

Slovenská ústava obsahovala také stěžejní ideový koncept ústavy, stavovské zřízení, založené na korporativistické koncepci dalších evropských pravicových autoritativních a totalitních režimů, stejně jako na encyklice *Quadragesimo anno* papeže Pia XI. Základem ústavní úpravy byl systém stavů, které měly sdružovat skupinu zaměstnavatelů a zaměstnanců vymezeného odvětví. Členství v některém ze stavů mělo být podle ústavy obligatorní pro všechny občany, ale funkce v nich měli zastávat jen členové politické strany.¹⁶⁵

Úprava korporativismu doznala výrazných změn při jednání ústavně-právního výboru, který, mimo zakotvení stavovské samosprávy,¹⁶⁶ v samém závěru svých jednání zvýšil počet stavů na 6, když oproti vládnímu návrhu rozdělil stav průmyslu, obchodu, živností a dopravy na samostatný stav průmyslu a stav obchodu a živností.¹⁶⁷ Dopravu jako samostatnou složku stavu pak ústavně-právní výbor záměrně vynechal, jelikož podle výboru tato agenda spadala částečně do stavu obchodu a živností, částečně do stavu veřejných zaměstnanců.¹⁶⁸

Ačkoliv bylo stavovství uváděno jako jeden z pilířů ústavního systému, k naplnění jeho koncepce na Slovensku nikdy nedošlo, zejména z důvodu rostoucího vlivu nacistického Německa a odporu menšin.¹⁶⁹ Částečnou náhradou stavovského systému se stala organizace vytvořená *zákonem č. 70/1942 Sl. z., o Slovenskej pracujúcej pospolitosti*, která se vnitřně dělila na čtyři odvětvová sdružení s povinným členstvím pro pracující a důchodce.¹⁷⁰

3.4 Povinnosti a práva občanů, národnostní menšiny

Ústava v hlavě desáté obsahuje katalog práv a povinností občanů, v němž jsou povinnosti, zejména účast na obraně státu, na níž se měli podílet všichni občané,¹⁷¹ kladeny před práva. Ústava deklarovala ochranu života a svobody všech obyvatel, právo shromažďovací, spolčovací a listovní tajemství, stejně jako svobodu vyznání, myšlení a slova v mezích zákonů, veřejného pořádku a křesťanských mravů.¹⁷²

Úprava hospodářských a sociálních práv a povinností odrážela myšlenky sociálních encyklik římskokatolické církve. Z povinností byla zahrnuta pracovní povinnost, stejně jako povinnost platit daně a poplatky. Ochrana majetku byla garantována všem obyvatelům, nejen občanům, zároveň však vlastnictví zavazovalo ke konání ve všeobecném zájmu, mělo mít tedy sociální funkci a šlo je omezit zákonem.¹⁷³ Práce požívala podle

¹⁶³ Ústavný zákon č. 185/1939 Sl. z., § 97, 98.

¹⁶⁴ GRÓNSKÝ, *op. cit.*, s. 515.

¹⁶⁵ Ústavný zákon č. 185/1939 Sl. z., § 60, 61.

¹⁶⁶ Tamtéž, § 63 odst. 1.

¹⁶⁷ *Vládní návrh*, § 50 odst. 1 písm. b) srov. Ústavný zákon č. 185/1939 Sl. z., § 60 odst. 1 písm. b), c).

¹⁶⁸ *Zpráva ústavno-právního výboru*, s. 5.

¹⁶⁹ GRÓNSKÝ, *op. cit.*, s. 507.

¹⁷⁰ VOJÁČEK – SCHELLE – KNOLL, *op. cit.*, s. 367.

¹⁷¹ Ústavný zákon č. 185/1939 Sl. z., § 75.

¹⁷² Tamtéž, § 81–85.

¹⁷³ Tamtéž, § 76–79.

ústavy zvláštní ochrany, bylo zakázáno vykořisťování sociálně slabých, s čímž byl spojen i princip, podle něž měla mzda odpovídat pracovnímu výkonu a poměrům zaměstnance. Naproti tomu bylo zakázáno rušení práce a jeho organizace.¹⁷⁴ Ochrana byla přiznána též rodině, manželství a mateřství.¹⁷⁵

Ústavně-právní výbor přidal do ústavy zákaz pravé retroaktivity v trestním právu a zásadu *nulla poena sine lege*,¹⁷⁶ která byla v praxi obcházena systémem mimosoudní represe.¹⁷⁷

Zvláštní hlava ústavy byla věnována právům národnostních menšin, která též doznala na půdě ústavně-právního výboru podstatných změn. Nově byla deklarována možnost volně se přihlásit ke své národnosti,¹⁷⁸ důležitějším však bylo ustanovení o reciprocitě postavení národnostní menšiny na Slovensku vůči postavení slovenské menšiny v domovském státě daného národa.¹⁷⁹ Tento princip mířil na maďarskou komunitu, vůči níž byl také reálně aplikován. Na druhou stranu bylo ústavou kriminalizováno odnárodňování.¹⁸⁰

Stranický systém Slovenské republiky sestával z dominantní státostrany HSĽS, doplněné dvěma registrovanými stranami národnostních menšin.¹⁸¹ Podle Karola Mederlyho tak: „Navždy odstránily sa horúčkovitě boje medzi stranami, ktoré zhlty v minulosti toľko národnej energie.“¹⁸² V bezvýhradně totalitní se tento koncept zvrhl zejména po salzburských jednáních, kdy začal být prosazován vůdcovský princip po vzoru nacistického Německa.¹⁸³

V ústavě byla také garantována náboženská svoboda v mezích zákonů a křesťanské morálky, samospráva církvi a povinná výuka náboženství na školách.¹⁸⁴ Výrazný vliv na slovenský režim měl zejména římskokatolický klérus. Aktivní působení církevních hodnostářů v politických funkcích však s nelibostí sledoval Svatý stolec. Kromě hlavy státu Jozefa Tisa bylo kněžími 11 z 63 poslanců Sněmu zvolených v roce 1938, ale také 2 ze 6 županů, či 16 z 59 předsedů okresních organizací HSĽS.¹⁸⁵ Rovněž pozici místopředsedy Státní rady zastával spišský biskup Ján Vojtaššák, kterému působení v tomto orgánu povolil Svatý stolec.¹⁸⁶ Zároveň je třeba podotknout, že počet kleriků ve vrcholných funkcích soustavně klesal, což bylo podpořeno i rozhodnutím biskupské konference v Žilině z 13. října 1943, která stanovila, že každou diecézi by měl ve Sněmu zastupovat pouze jeden kněz.¹⁸⁷ Evangelická církev byla spíše trpěna coby loajální opozice.¹⁸⁸ Zcela ignorována byla ústavní práva vyznavačů judaismu.

¹⁷⁴ Tamtéž, § 87.

¹⁷⁵ Tamtéž, § 86.

¹⁷⁶ Tamtéž, § 82 odst. 2.

¹⁷⁷ GRÓNSKÝ, *op. cit.*, s. 510.

¹⁷⁸ Ústavný zákon č. 185/1939 Sl. z., § 91 odst. 1.

¹⁷⁹ Tamtéž, § 95.

¹⁸⁰ Tamtéž, § 92.

¹⁸¹ Tamtéž, § 58–59.

¹⁸² *Ľesnopísecká zpráva o 6. zasadnutí Slovenského snemu, 21. júl 1939*, s. 8.

¹⁸³ GRÓNSKÝ, *op. cit.*, s. 504.

¹⁸⁴ Ústavný zákon č. 185/1939 Sl. z., § 88–90.

¹⁸⁵ KRAWCZYK, A. *Kněz prezidentem. Slovensko Jozefa Tisa*. Praha: Academia, 2019, s. 165.

¹⁸⁶ PODOLEC, *op. cit.*, s. 95.

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 58.

¹⁸⁸ KAMENEC, *op. cit.*, s. 35.

Závěr

Slovenská ústava zůstala v mnohém nenaplněna a s dalším vývojem byla postupně víc a víc prolamována. Je pravděpodobné, že alespoň část slovenské politické reprezentace byla zpočátku přesvědčena, že ústava bude skutečně kostrou fungování mladého státu. Avšak po salzburských jednáních na sklonku července 1940 bylo jasné, že Slovensko se bude ubírat cestou národního socialismu, který začal být představiteli radikálního křídla HSĽS aplikován. Nové směřování postupně přijalo i konzervativní křídlo strany prezidenta Jozefa Tisa, jemuž od roku 1942 náležel titul vůdce.¹⁸⁹

Z ústavy se tak stalo pouze formální prohlášení fasádního rázu. Ačkoliv měl systém Slovenské republiky v ústavě z roku 1939 atributy autoritářského režimu vlády jedné strany, vývoj událostí zavedl Slovensko mnohem dál, k nastolení totalitního státu pod diktátem jejího německého patrona, který neváhal a po propuknutí Slovenského národního povstání svůj vazalský stát vojensky obsadil. Tím skončila jakákoliv iluze slovenské státnosti založené na „ochraně“ ze strany nacistického Německa. Konec právního pořádku Slovenské republiky je spojen se dvěma akty národního odboje, avšak jak aplikací *ústavního dekretu prezidenta republiky č. 11/1944 Úř. věst. čs. z 3. srpna 1944*, o obnovení právního pořádku,¹⁹⁰ tak aplikací *nariadenia č. 1/1944 Sb. n. SNR z 1. září 1944*,¹⁹¹ dojdeme k závěru, že i přes odlišný přístup vyjadřují oba dokumenty diskontinuitu s ústavním řádem Slovenské republiky, včetně její ústavy.

V textu je načrtnut průběh legislativních prací na návrhu ústavy Slovenské republiky, od jejich počátků v dubnu 1939, přes práci ústavní komise předsednictva HSĽS, projednání na vládní úrovni a na půdě ústavně-právního výboru až k jejímu přijetí plénem Sněmu. Neoddělitelnou částí příspěvku je i stručný rozbor textu ústavy přibližující její nejdůležitější instituty včetně jejich změn v průběhu legislativních prací. Představen je tak jeden ze základních dokumentů autoritativního státu, zajímavý z pohledu zkoumání ideového ukotvení Slovenské republiky v první fázi její nedlouhé existence, stejně jako pro teoretické zkoumání evropských krajně pravicových režimů té doby obecně.

---

¹⁸⁹ Zákon č. 215/1942 Sl. z., § 9, § 10.

¹⁹⁰ Ústavní dekret prezidenta republiky č. 11/1944 Úř. věst. čs., čl. 1 odst. 2.

¹⁹¹ Nariadenie Slovenskej národnej rady č. 1/1944 Sb. n. SNR, § 2.